

УДК 336.71

**КОММЕРЦИЯЛЫК БАНКТАРДЫН ПАЙДА АЛУУСУНУН
МУЛЬТИПЛИКАТИВДИК ФАКТОРДУК АНАЛИЗИ
(«Кыргыз инвестициялык-кредит банк» ЖАКтын мисалында)**

Атаярова Каныкей, магистрант Кыргыз-Түрк «Манас» университети
<ataiarova.kanykei@gmail.com>

Кыскача мүнөздөмө

Коммерциялык банктын иш алып баруусунун эң башкы максаты болуп туруктуулукту камсыздоо, узак убакыт арасы иш алып баруу жана банктык рынокто позициясын бекем кармоо менен мүмкүн болгон максималдуу пайда алуу эсептелинет. Бардык активдүү жана пассивдүү операциялары банктардын киреше жана чыгашаларын чагылдырат. Ошондуктан, коммерциялык банктардын ишмердүүлүгүн анализдөөдө пайданын, анын динамикасына таасирин тийгизген элементтерин жана факторлорун изилдөө биринчи кезекте турат. Пайданын көлөмү алынган киреше жана чыгымдардын суммасынан көз каранды. Коммерциялык банктардын киреше жана чыгымдарды башкаруу канчалык сапаттуу болсо, анын ишмердүүлүгү ошончолук эффективдүү жана банктык рынокто анын финансылык абалы ошончолук жогору болот. Макалада коммерциялык банктын пайдасына таасир этүүчү факторлор «Кыргыз инвестициялык-кредит банк» ЖАКтын мисалында каралган. Факторлордун анализи көп фактордуу мультипликативдик модельдин негизинде жасалды. Макалада пайдага таасирин тийгизүүчү чыгымдарды башкаруу, активдерди башкаруу, ресурстарды башкаруу жана салыктарды башкаруу факторлор каралган.

Негизги сөздөр: коммерциялык банк, пайда, киреше, чыгым, эффективдүүлүк.

**MULTIPLE FACTOR ANALYSIS OF THE PROFITABILITY OF COMMERCIAL
BANKS (THE CASE OF CJSC KYRGYZ INVESTMENT CREDIT BANK)**

Ataiarova Kanykei, graduate student, Kyrgyz-Turkish «Manas» University
<ataiarova.kanykei@gmail.com>

Abstract

The main objective of the functioning of commercial banks is to obtain the maximum possible profit by ensuring stability, fairly long functioning and strength in position in the banking market. All active and passive operations reflect the concentration of profit or loss received by banks. Therefore, to study the profit, its elements and factors that affect its dynamics, it is necessary first of all when analyzing the activities of a commercial bank. Amount of profit is dependent on the amount of income received and the amount of expenses incurred. The effectiveness of the commercial bank, as well as its financial position in the banking market, will depend on the quality of income and expenses management of a commercial bank. The article considers the analysis of the profit of a commercial bank using the example of Kyrgyz Investment Credit Bank CJSC. To analyze the factors affecting the profitability of a commercial bank, a multivariate multiplicative model was used. The article examined factors such as cost, asset, resource and tax management.

Key words: commercial bank, profit, income, expenses, efficiency.

**МУЛЬТИПЛИКАТИВНЫЙ ФАКТОРНЫЙ АНАЛИЗ ПРИБЫЛЬНОСТИ
КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ (на примере ЗАО «Кыргызский инвестиционно-
кредитный банк»)**

Атаярова Каныкей, магистрант, Кыргызско-Турецкий университет «Манас»
<ataiarova.kanykei@gmail.com>

Аннотация

Одной из главных целей коммерческого банка является получение возможно максимальной прибыли, с сохранением устойчивости, долгосрочным функционированием и закреплением своих позиций на банковском рынке. Все активные и пассивные операции коммерческого банка отражают его прибыль и убытки. Поэтому для анализа деятельности коммерческого банка необходимо изучить

факторы, влияющие на динамику и элементы прибыли. Объем прибыли напрямую связан с полученными доходами и расходами коммерческого банка. Следовательно, эффективность деятельности коммерческого банка, а также его финансовое положение на банковском рынке зависят от качества управления его доходами и расходами. В данной статье рассматриваются факторы, влияющие на прибыль коммерческого банка, на примере ЗАО «Кыргызский инвестиционно-кредитный банк». Для анализа факторов, влияющих на прибыльность коммерческого банка, была использована многофакторная мультипликативная модель. В статье рассматривались такие факторы, как управление издержками, активами, ресурсами и налогами.

Ключевые слова: коммерческий банк, прибыль, доходы, расходы, эффективность.

Коммерциялык банктын пайдасы деп анын киреше жана чыгымдарынын айырмасы болуп аныкталган, анын ишмердүүлүгүнү негизги финансылык жыйынтыгы аталат. Эгер чыгымдар кирешеден жогору болсо, анда бул жыйынтык терс мааниге ээ болуп, чыгаша деп аталат. Пайда – бул коммерциялык банктын негизги финансылык абалынын туруктуулугунун, анын балансынын ликвиддүүлүгүнүн, негизги фонддорунун өсүү жана жаңылануу, өздүк каражаттарынын өсүүсүнүн, банктык кызматтын сапаты жана түрүнүн жогорулашуунун булагы. Пайданын абсолюттук көлөмү канчалык жогору болсо, анын активдүү операцияларын көбөйтүү үчүн ресурс жана банктын өздүк каражатынын көбөйүшүнүн мүмкүнчүлүгү ошончолук жогору болот. Комерциялык банктардын пайдасы банктык иштин өзгөчөлүгү болгон киреше жана чыгымдардын айлануусуна жараша түзүлөт жана бөлүштүрүлүнөт. [3, 200 б.]

Банктык тажрыйбада пайданын бир нече көрсөткүчтөрү колдонулат. Кирешенин топтому менен колдонуудагы жобого ылайык коммерциялык банктардын чыгымдарына кирген бардык чыгымдардын топтомунун айырмасын баланстык же дүң пайда (чыгаша) деп айтуу туура болот.

Негиз катары жогорудагы чыгым жана киреше боюнча классификацияны алып, коммерциялык банктардын баланстык пайдасын төмөнкүдөй бөлүштүрсө болот:

- операциондук пайда – операциондук киреше менен операциондук чыгымдар ортосундагы айырма;
- пайыздык пайда – банктын пайыздык чыгымдарынан караганда пайыздык кирешенин канчалык көп болгонун чагылдырган көрсөткүч;
- комиссиядан пайда - банктын комиссияндук чыгымдарынан караганда комиссияндук кирешенин канчалык көп болгонун чагылдырган көрсөткүч;
- финансылык рыноктогу операциялардан пайда – аталган операциялардан алынган киреше жана чыгымдын оң айырмасы;
- пайданын башка түрү – банктар башка түр ишмердүүлүктөн алган пайда.

Пайданын түзүмүндө эң көп үлүштү операциондук пайда ээлейт, ал эми операциондук пайданын ичинен – пайыздык пайда. Коммерциялык банктын таза пайдасынын көлөмү менен коммерциялык банктардын киреше жана чыгымдардын, пайданын үлүшүн бюджетке салык катары берилген каражаттар арасы кандайдыр бир көз карандылыкты байкаса болот. Комерциялык банк алынган пайданы толук бойдон же анын бөлүгүн бөлүштүрбөөгө жана мындай сумманы төлөөгө жарамдуулук резервине же капиталдын жоготууларын жабуу үчүн резервге (инвестициялык тобокелдин резервине) багыттоого, ошондой эле кайрымдуулук көрсөтүүлөр катары жумшоого укуктуу. [4]

Потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга резерв (ПЖЧТОЖР) банктын чыгымдарынын эсебинен түзүлөт жана активдердин тиешелүү категориясынын контр-эсеби болуп саналат. Ар бир банк төмөндөгү резервдерди түзүүгө милдеттүү:

- кредиттер, факторинг аркылуу алынган карыздык милдеттенмелер жана лизинг боюнча ПЖЧТОЖР;

- баалуу кагаздарга жана/же капиталга инвестициялар, жана кредиттер, факторинг аркылуу алынган карыздык милдеттенмелер жана лизингдерден айрымаланып турган башка активдер боюнча ПЖЧТОЖР;

- активдин ордун жабуу үчүн кабыл алынган банктын башка менчиги боюнча ПЖЧТОЖР. [5]

Пайданын көлөмүнөн жана анын түзүмүнөн, бул көрсөткүчтөр канчалык манилүү болсо дагы, коммерциялык банктын эффективдүү иштөө деңгээлин толук билүүгө мүмкүн эмес. Мындан тышкары, коммерциялык банктын рентабелдүүлүгүн жана пайда нормасын билүү зарыл.

Рентабелдүүлүк көрсөткүчүн пайдалардын жана чыгымдардын катышы аркылуу аныктаса болот, жана бул көрсөткүч коммерциялык банктын ишмердүүлүгүнүн эффективдүүлүгүн мүнөздөй алат. Бул көрсөткүч финансылык каражаттардын кайтарымдуулугун билдиргизип, ага сапаттык мүнөз менен экономикалык маани кошот. Рентабилдүүлүктүн жалпы экономикалык маани боюнча маңызы, анын коммерциялык банк короткон ар бир сомдун пайдасына мүнөздөмө бергендигинде. Тажрыйбада рентабилдүүлүктүн ар кандай түрлөрү колдонулат.

Рентабилдүүлүктүн жалпы деңгээлинин жардамы менен ($R_{\text{жалпы}}$) банктар өзүнүн жалпы пайдалуулугун эсептей алат, анын ичинде 1 сом кирешеге туура келген пайда (кирешедеги пайданын үлүшү) дагы бар [2, 136 б.]:

$$R_{\text{жалпы}} = \frac{\pi}{I} \times 100\%, \quad (1)$$

бул жерде: π – пайда, I – банктын кирешеси.

Дүйнөлүк банктык тажрыйбада жалпы рентабелдүүлүк көрсөткүчү белгилүү бир убакыт ичинде алынган пайда менен акционердик капиталдын катнашы катары такталат. Бул көрсөткүчкө дүйнөлүк банктык тажрыйбада ROE (*return on equity*) деп аталып, аны комерциялык банктардын баланстык же таза пайдасы (салыктардан кийинки пайда) (π) менен алардын өздүк капиталынын (K) катышы менен эсептелинет. Бул жана башка рентабилдүүлүктүн көрсөткүчтөрүн мамлекет кабыл алган отчет жана бухгалтердик эсеп системасына карата эсептөө керек. Азыркы убакытта Кыргызстандагы банктар рентабельдүүлүктүн көрсөткүчүн баланстык пайданы колдонуп эсептешет.

ROE көрсөткүчүнүн жардамы менен коммерциялык банк өзүнүн ишмердүүлүгүн канчалык эффективдүү жүргүзүп жатканын билсе болот, аны менен бирге акционерлер кошкон финансылык каражаттарынын өнүмдүүлүк мүнөздөмөсү да берилет. ROEнин өлчөмү өздүк каражаттар менен тартылган каражаттардын катышынан түздөн-түз көз каранды. Өздүк каражаттын көлөмү тартылган каражаттын көлөмүнөн канчалык чоң болсо, ошончолук банктардын ишенимдүүлүгү да жогору болот жана өздүк капиталдын жогорку пайдалуулук деңгээлин да камсыздоо кыйыныраак болот.

Коммерциялык банктын ишмердүүлүгүнүн рентабелдүүлүгүнүн дагы бир маанилүү көрсөткүчү болуп активдердин пайдалуулук нормасы (ROA — *return on assets*) саналат. ROA банктын 1 сом активине туура келген пайданы көрсөтөт. Бул көрсөткүч коммерциялык банктардын активдүү операцияларын анализдөөдө жана жалпы банкты башкаруунун эффективдүүлүгүн балоодо колдонулат. Аны төмөнкү формула менен аныктаса болот:

$$ROA = \frac{\text{Таза пайда} + \text{Пайыздар}(1 - \text{салык ставкасы})}{\text{Орточо жалпы активдер}} \times 100. \quad (2)$$

Кредит боюнча пайыздардын коэффициентте эсептелүүсүн жокко чыгаруу максатында, алар банктык таза кирешеси менен саналат. Мындай эсептөөнүн жардамы менен анын эсептөө ишмердүүлүктүн каржылоо түрүнөн көз каранды болбойт жана ар кандай банктардын рентабелдүүлүгүн салыштыруу оной болот. [1, 36 б.]

Кандай гана коммерциялык мекеме болбосун, анын негизги максаты болуп пайда алуу эсептелинет, ал эми коммерциялык банктар да мындай мекемелерге кирет, ошондуктан банктардын пайдасын анализдөө кызыктуу маселеге айланат.

Белгилүү болгондой, экономикалык анализдин методдорунун бири фактордук анализ болуп саналат, ал абсолюттук жана салыштырмалуу көрсөткүчтөрдүн өзгөрүү себептерин,

ошондой эле ар кандай себептердин көрсөткүчтүн өзгөрүүсүнүн чондугуна таасир этүү даражасын аныктайт. Көрсөткүчтөрдүн ортосундагы байланыштын мүнөзү боюнча детерминдик жана стохастикалык фактордук анализдин методдору айырмаланат.

Стохастикалык фактордук анализ – бул факторлорду изилдөө ыкмасы, анын натыйжалуу көрсөткүч менен байланышы толук эмес, ыктымалдуулук (корреляция).

Детерминдик фактордук анализ – бул факторлордун таасирин изилдөө ыкмасы, анын эффективдүү индикатор менен байланышы функционалдык мүнөзгө ээ - ал функция катары көрсөтүлөт.

Детерминдик талдоо төмөнкү фактордук моделдерди колдонот:

- *Аддитивдик моделдер* – натыйжалуу көрсөткүч бир нече фактордук көрсөткүчтөрдүн алгебралык суммасы болгон учурларда колдонулат:

$$Y = X_1 + X_2 + X_3 + \dots + X_n.$$

Мындай моделдерге, мисал катары, товарларды өндүрүү көлөмүнүн, анын айрым продукциялардын чыгарылышынын көлөмү же айрым бөлүмдөрдөгү товарлардын чыгарылышынын көлөмү менен болгон байланышы кирет.

- *Мультипликативдик моделдер* – жыйынтыктагы көрсөткүч бир нече факторлордун натыйжасы болгондо колдонулат жана төмөнкү формага ээ:

$$Y = X_1 \times X_2 \times X_3 \times \dots \times X_n.$$

Мультипликативдик моделдин мисалы катары дүң продукциянын (ДП) көлөмүнүн эки факторлуу модели алсак болот: ДП = КС × ЖӨ, бул жерде КС – кызматкерлердин саны, ЖӨ – бир кызматкердин жылдык орточо өндүрүшү.

- *Эселүү моделдер*: Эки фактордун бири-бирине бөлүүнүн натыйжасындагы тийиндиги чагылдырган төмөнкү формага ээ болгон модель:

$$Y = X_1 / X_2.$$

Эселүү моделдин мисалы болуп, ишкананын жалпы активдеринин рентабелдүүлүгүн эки факторлуу модели келтирилет (Р), ал кирешенин суммасын (К) алардын жылдык орточо наркына (А) бөлүү жолу менен эсептелет: Р = К / А.

- *Аралаш (айкалышкан) моделдер* - мурунку моделдердин ар кандай айкалыштарынын чагылдырат:

$$Y = (X_1 + X_2) / X_3; Y = X_1 / (X_2 + X_3); Y = X_1 \times X_2 / X_3; Y = X_1 \times (X_2 + X_3) \text{ ж.б.}$$

Отчеттук период ичинде пайдага банктын ишмердүүлүгүнүн негизги көрсөткүчтөрүнүн таасирин баалоо үчүн фактордук анализди колдонсок болот. «Кыргыз инвестициялык-кредит банк» ЖАКтын пайдасынын анализин көп фактордуу мультипликативдик модельдин негизинде жасайлы. Себеби алынган пайда көптөгөн факторлордун көбөйтүүсүнүн натыйжасы болуп эсептелинет. Мультипликативдик фактордук анализдин жардамы менен төмөнкү маселелерди чечүүгө болот:

- факторлордун салыштырмалуу өзгөрүүсүнүн жыйынтыктоочу көрсөткүчтүн салыштырмалуу өзгөрүүсүнө таасирин баалоо;

- бир фактордун абсолюттук өзгөрүүсүнүн жыйынтыктоочу көрсөткүчтүн абсолюттук өзгөрүүсүнө таасирин баалоо;

- бир фактордун өзгөрүшүнөн келип чыккан жыйынтыктоочу көрсөткүчтүн өзгөрүүсүнүн чондугунун эффективдүү индикатордун базалык маанисине катышын аныктоо;

- бир фактордун өзгөрүшүнөн келип чыккан натыйжалуу көрсөткүчтүн абсолюттук өзгөрүүсүнүн жалпы натыйжалуу көрсөткүчтүн үлүшүн аныктоо. [7, 190 б.]

Анын формуласы:

$$\frac{\text{Активдер}}{\text{Өздүк капитал}} = \text{Өздүк капитал} * \frac{\text{Салыктан кийинки пайда}}{\text{Салыкка чейинки пайда}} * \frac{\text{Салыкка чейинки пайда}}{\text{Киреше}} * \frac{\text{Киреше}}{\text{Активдер}} * \quad (3)$$

же:

$$\text{Таза пайда} = \text{Өздүк капитал} * \text{Э салыкты башкаруу} * \text{Э чыгымдарды башкаруу} * \text{Э активдерди башкаруу} * \text{Э ресурстарды башкаруу}. \quad (4)$$

Бул жерде Э – эффективдүүлүктү билдирет.

Банктын пайда алуусунун төмөндөтүүчү негизги факторлор депозиттер боюнча пайыздар, административдик жана чарбалык чыгымдар, бюджетке төлөмдөр, насыяларды эсептен чыгаруу үчүн резервдер саналат. Модель ошондой эле пайыздык чыгымдардын деңгээлин төмөндөтүүдө чыгымдарды кыскартуу үчүн камдарды эсептөөгө мүмкүндүк берет, б.а. карызга алынган каражаттарга төлөнүүчү пайыздар. Бирок, банк пайыздык чендин рыноктук деңгээли сыяктуу объективдүү факторго баш ийүүгө аргасыз. Ошол эле учурда, ресурстук базанын түзүмүн шайкеш келтирүү кымбат ресурстардын үлүшүн мүмкүн болушунча азайтуу максатында пайыздык чыгымдарды кыскартууга өбөлгө түзөт. Банктын иштешин камсыз кылуу үчүн пайыздык эмес чыгымдарды жана башка операциялык чыгымдарды азайтууга, банктын ишине зыян келтирбей, акылга сыярлык мамиле жасалышы керек.

Жетекчи персоналды кармоого кеткен чыгымдарды кыскартуу туура эмес, анткени бул көрсөтүлгөн кызматтардын сапатынын төмөндөшүнө алып келиши мүмкүн. Ошол эле учурда, ашыкча административдик чыгымдарды көзөмөлдөө жана аларды жүзөгө ашыруунун максатка ылайыктуулугун аныктоо керек. Банктын кирешелүүлүгүнүн өсүшүнүн резервдерин активдерди пайдалануунун натыйжалуулугун жогорулатууда издөө керек. Активдерди колдонуунун натыйжалуулугуна, жүгүртүлүүчү активдердин үлүшүн көбөйтүү максатында банктын кредит портфелинин түзүмүн оптималдаштыруу жолу менен жетишүүгө болот. Ошондой эле кирешенин маанилүү булактары болуп комиссиялар, ар кандай төгүмдөр, банк кызматтары үчүн төлөмдөр саналат. Ошентип, банктын интенсивдүү өнүгүшү жүгүртүлүүчү каражаттардын кирешелүүлүгүнүн жогорулашы, алардын банктын жалпы активдериндеги үлүшүнүн көбөйүшү, тартылган ресурстар үчүн пайыздардын деңгээлинин төмөндөшү, административдик жана башкаруучулук чыгымдардын кайтарымдуулук деңгээлинин өсүшү жана башка операциялык чыгымдар менен камсыз кылынат.

Төмөнкү таблицада «Кыргыз инвестициялык-кредит банк» ЖАКтын 30.06.2017-30.06.2019 жылдар арасы финансылык көрсөткүчтөрү алынган. [6]

«Кыргыз инвестициялык-кредит банк» ЖАКтын 30.06.2017-30.06.2019 жылдар арасы финансылык көрсөткүчтөрү (миң сом)

Көрсөткүч	30.06.2017	30.06.2018	30.06.2019	2017 жылга карата 2018 өсүү темпи, %	2018 жылга карата 2019 өсүү темпи, %
Жалпы активдер	24230564	27884736	25301109	15.1	-9.3
Акционердик капитал	1209892	1193150	1216124	-1.4	1.9
Салыктан кийинки пайда	92486	128237	114547	38.7	-10.7

Активдердин 2017-2018 жылдар өсүшү, негизинен төмөнкүлөрдүн көбөйүүсү эсебинен камсыз болгон:

- кредит портфелдин 20 пайызга же 1,88 млрд сомго;
- баалуу кагаздардын 75,5 пайызга же 2,69 млрд сомго.

Ал эми 2018-2019 жылдар арасы негизинен баалуу кагаздар 49,1 пайызга түшүшү менен жана КРУБдагы жана башка финансы институттарындагы эсептер жана депозиттердин 29,4 пайызга түшүшү менен шартталган.

Ал эми таза пайданын динамикасын кенеңирээк көрүү максатында төмөнкү графикке көңүл буралы (сүрөт).

«Кыргыз инвестициялык-кредит банк» ЖАКтын 2017-2018 жылдар арасы финансылык көрсөткүчтөрү (миң сом).

Пайданын көлөмү ар дайым термелип жатканын байкаса болот. Буга көптөгөн ички жана тышкы себептер бар. Мисалы, 2013-2014 жылдар арасы пайданын көлөмү 9177 миң сомдон 250067 миң сомго чейин көбөйгөн, буга себептердин болуп изилденип жаткан банк 2014-жылы корпоративдик облигацияларды чыгарганын айтсак болот. Ал эми 2015-2017 жылдардын арасында пайданын көлөмү туруктуу болуп түшкөнүн байкаса болот. Бул көрүнүштү аталган банк бул период ичинде облигацияларды чыгаруу (1-сентябрь, 2015-жыл), UnionPay/ЭЛКАРТ карталарын чыгаруу (25-март, 2016-жыл) үчүн кетирген чыгымдары менен түшүндүрсөк болот. Ал эми 2017-жылдан баштап бул операциялардан улам пайдасынын көбөйө баштаганын байкаса болот.

Банктагы салыктарды башкаруу эффективдүүлүгүн карайлы:

$$\text{Э салыкты башкаруу, 2018} = 328496 / 354195 = 0,93$$

$$\text{Э салыкты башкаруу, 2017} = 304722 / 340760 = 0,89.$$

2017-жылга караганда 2018-жылы салыктарды башкаруу эффективдүүлүгү 0,04 бирдикке жакшырылган.

Банктагы чыгымдарды башкаруу эффективдүүлүгүн карап көрөлү:

$$\text{Э чыгым башкаруу, 2018} = 354195 / 1524512 = 0,23$$

$$\text{Э чыгым башкаруу, 2017} = 304722 / 1440718 = 0,21.$$

2017-жылга караганда 2018-жылы салыктарды башкаруу эффективдүүлүгү 0,02 бирдикке жакшырылган.

«Кыргыз инвестициялык-кредит банк» ЖАКта активдерди башкаруу эффективдүүлүгүн карайлы:

$$\text{Э актив башкаруу, 2018} = 1524512 / 26807687 = 0,057$$

$$\text{Э актив башкаруу, 2017} = 1440718 / 27137153 = 0,053.$$

Көрүнүп тургандай эле, активдерди башкаруу дагы 2017-жылга караганда 2018-жылы эффективдүүрөөк болгон, ортосундагы айырма: 0,004 бирдик.

Ресурстарды башкаруу эффективдүүлүгүн карасак:

$$\text{Э ресурс башкаруу, 2018} = 26807687 / 4731368 = 5,66$$

$$\text{Э ресурс башкаруу, 2017} = 27137153 / 4406215 = 6,16.$$

Ал эми ресурстарды башкаруу боюнча эффективдүүлүк 2018-жылы 2017-жылга караганда эффективдүүлүк 0,5 бирдикке төмөн болуп чыкты.

Анализдин жыйынтыгы боюнча, 2018-жылы 2017-жылга караганда таза пайданын жогору болушун төмөнкү өзгөрүүлөр менен шарттаса болот: 2018-жылы салыкты башкаруу эффективдүүлүгү 0,04 пункта, чыгымдарды башкаруу эффективдүүлүгү 0,02 пунктка, активдерди башкаруу эффективдүүлүгү 0,004кө жогору болду. Бирок ресурстарды башкаруу эффективдүүлүгү 2017-жылы 0,5ке жогору болду. Эске салып кетсек, ресурстарды башкаруу

эффективдүүлүгү активдер менен өздүк капиталдын катнашына барабар. Демек, коммерциялык банк өзү кошкон капиталды жеткиликтүү деңгээлде иштетпей жатканын билдирет, мындан тышкары, капиталды кармоо үчүн да чыгымдар көбөйөт.

Банктын кирешесинин негизги болуп саналган, насыя берүүнү көбөйтүү жолу менен ресурстарды башкаруу эффективдүүлүгүн жогорулатса болот эле. Ал эми насыя берүү, өз кезегинде ага милдеттүү резервди, кошумча жумушчу күчүн, жумуш орундарын талап кылат же болбосо, колдогу жумушчу күчтүн эффективдүүлүгүн жогорулатууну талап кылат. Банкка сунуш катары, насыя берүү процессин мүмкүн болушунча жөнөкөйлөштүрүүнү, насыя түрүн көбөйтүүнү, жумушчу күчүнүн мотивациялоого алардын билим деңгээлин жогорулаттууга кызыкдар болууну айтса болот. Мисалы, бир бизнес кредитти кароо бир жумадан бир айга чейин же андан да көпкө созулушу мүмкүн. Бул убакыт ичинде кредиттик эксперт бизнести анализдөө, бизнес болуп жаткан жерге барып текшерүү, кредиттик комитеттин алдында бул проектти жактоо, бардык текшерүүлөрдөн өтүү менен бирге, ошол эле убакытта параллелдүү түрдө башка проекттерди алып барат жана, проблемдүү насыялар менен иштейт.

Коммерциялык банктын пайдасы – бул анын ишмердүүлүгүнүн эффективдүүлүгүнүн көрсөткүчү. Алардын пайда алуусуна чыгымдарды башкаруу, активдерди башкаруу, ресурстарды башкаруу жана салыктарды башкаруу факторлор таасирин изилдеп, мультипликативдик фактордук анализ манилүү болуп эсептелинет деген тыянакка келсек болот. Себеби анын жардамы менен өз убагында табылган резервдерди, алсыз жактарды көрө алуу анын эффективдүүлүгүн жогорулатууга жардам берет.

Корутунду

Демек, коммерциялык банктардын пайда алуусуна таасир тийгизген факторлор: чыгымдарды башкаруу, активдерди башкаруу, ресурстарды башкаруу жана салыктарды башкаруу болуп эсептелинет. Алардын ичинен ресурстарды башкаруу жана активдерди башкаруу факторлорун мисалдагы банк үчүн таасири төмөн болгону аныкталды. Ресурстарды башкаруу эффективдүүлүгү активдер менен өздүк капиталдын катнашына барабар. Демек, коммерциялык банк өзү кошкон капиталды жеткиликтүү деңгээлде иштетпей жатканын билдирет. Банкка сунуш катары насыя берүү процессин мүмкүн болушунча жөнөкөйлөштүрүүнү, насыя түрүн көбөйтүүнү, жумушчу күчүнүн мотивациялоого алардын билим деңгээлин жогорулаттууга кызыкдар болууну айтса болот.

Колдонулган адабияттар

1. Давыденко, И. Г. Экономический анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия. – Москва: КНОРУС, 2015. – 36 с.
2. Кропин, Ю. А. Деньги, кредит, банки. – Москва: Юрайт, 2016. – 136 с.
3. Лаврушин, О. И. Деньги, кредит, банки. – Москва: КНОРУС, 2015. – 200 с.
4. «Банк ишин лицензиялоо жөнүндө» жобо, КРУБнын 2017-жылдын 8-июнундагы № 2017-П-12/23-1-(НПА) токтому.
5. Активдерди классификациялоо жана потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга резервке тиешелүү чегерүүлөр жөнүндө жобо, КРУБнын 2004-жылдын 21-июлундагы № 18/3, токтому.
6. «Кыргыз Инвестициялык-Кредит Банку» ЖАК. – Режим доступа: URL: <https://kicb.net/about/fs> (02.07.2019)
7. Короткевич, А.И., Куриленок, К.Л., Лапко, Б.В., Шпарун. Д.В. Экономический анализ деятельности организации. – Минск: БГУ, 2018.
8. Мальцева, Т. С. Анализ финансовых результатов коммерческого банка // Молодой ученый. – 2018. – № 16 (202). – С. 156-160.